

Тривалість розвитку зв'язку «насилник – жертва» може бути будь-якою – від декількох хвилин до тривалого часового періоду. Нами пропонується розрізнити:

– зв'язок, що виникає в процесі або в момент злочинного події. При такому зв'язку насилник і жертва в більшості випадків незнайомі, або їх зустріч відбулася незадовго до нього, і факт цієї зустрічі послужив поштовхом до динамічного розвитку злочинної події;

– зв'язок, що розвивається до події злочину протягом певного періоду часу при наявності ряду об'єктивних і суб'єктивних обставин.

Таким чином, під час розслідування насильницьких статевих злочинів відносно малолітніх, треба враховувати що наявність зв'язку «насилник – жертва» сприяє пошуку джерел інформації.

Список використаних джерел

1. Пясковський В.В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики насильницьких злочинів проти статевої недоторканності неповнолітніх. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 70–80.

2. Іванов А.В. Розслідування зґвалтувань малолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Челябінськ, 2004. 32 с.

3. Нікітіна-Дудікова Г.Ю. Розслідування насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчиненого щодо малолітньої особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 20 с.

4. Мілованова М.М. Методика розслідування сексуальних злочинів, що вчиняються відносно малолітніх дітей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2003. 23 с.

Ряшко Олена Василівна,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету №1 ПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ

Сучасне законодавче регулювання потребує деяких змін, а саме стосовно віку осіб, які є жертвами зґвалтування. Що стосується статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, то тут ситуація інша. Насамперед такі зносини мають добровільний характер, тобто здійснюються без застосування фізичного насильства, погрози його застосування й використання безпорадного стану потерпілої особи. Звідси випливає, що, оскільки потерпіла (потерпілий) за своїм розвитком і психічним станом розуміє характер і наслідки вчинюваних із нею (ним) дій і добровільно погоджується на це, ані статевої свободі, ані статевої недоторканності шкода не заподіюється.

Особа, яка не досягла статевої зрілості, цілком спроможна (особливо у вік високих інформаційних технологій) адекватно

усвідомлювати значення певних дій, бути носієм статевої свободи та за власною ініціативою реалізувати своє суб'єктивне право. Невипадково, законодавець деяких країн як кваліфікуючу обставину статевого зносин та інших дій сексуального характеру з особою, що не досягла шістнадцятирічного віку, передбачає вчинення таких діянь щодо особи, яка досягла дванадцятирічного, але не досягла чотирнадцятирічного віку (наприклад, ч. 3 ст. 13, ч. 2 ст. 135 КК РФ). З огляду на виключно добровільний характер цих діянь, стає ще більш очевидним, що в сучасних умовах уже дванадцятирічні суб'єкти добре розуміють характер вчинюваних щодо них дій. Інша справа, що це виходить за межі галузі приватних інтересів і торкається інтересів суспільства, яке не зацікавлено в зростанні кількості ранніх сексуальних контактів [1, с. 325].

Що ж стосується нормального фізичного, психічного та соціального розвитку неповнолітніх, який найчастіше називається або як основний (ст. 155, 156), або як додатковий (ст. 152, 153) об'єкт статевих злочинів, то варто зазначити, що його охорона не задекларована в назві жодного розділу. Треба зауважити, що окремої частини КК України, де передбачаються відповідні розділи про злочини проти інтересів неповнолітніх, немає, на відміну, наприклад, від КК Республіки Молдова чи КК Республіки Вірменія, тобто зазначений розвиток не є в Україні складником загального об'єкта кримінально-правової охорони. Отже, законодавець прагне вирішити проблему, наприклад, тієї ж педофільії виключно за рахунок репресивних можливостей кримінального покарання. Варто зазначити, що статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, і розбещення неповнолітніх з погляду їхньої кримінально-правової природи є злочинами проти моральності (інтересів суспільства в сексуальній сфері) і повинні бути розміщені в розділі XII КК України.

Сьогодні в Нацполіції України пропонують створити відкритий реєстр педофілів. Україні необхідний реєстр педофілів, проте чи повинен він бути відкритим, питання не вирішене, зауважила уповноважена Кабінету Міністрів з питань гендерної політики Катерина Левченко. За її словами, відкритий реєстр – це та мета, до якої треба йти. Проте доступність даних може використовуватись для тиску на особу. Ще влітку минулого року в парламенті зареєстрували законопроект, що має допомогти захистити дітей від статевих злочинів. Спочатку він передбачав упровадження відкритого реєстру педофілів, але після низки зауважень його відкликали на доопрацювання. Зареєстрований у парламенті законопроект, окрім створення єдиного реєстру педофілів, також розділяє осіб, засуджених за статеві злочини проти дітей, на дві групи: здорові та хворі на педофілію. Здорові відбуватимуть покарання відповідно до вироку – до двадцяти років позбавлення волі. Міжнародний досвід свідчить, що відкривати такі реєстри для широкого загалу не варто, зазначила представниця Уповноваженого з дотримання прав дитини та сім'ї

Оксана Філіпішина. За її словами, тоді в родинях, де вчинено насильство, починають його ретельно приховувати. У 1996 році у США ухвалили закон Меган Канка. Він названий на честь семирічної дівчинки, яку звалтував і вбив педофіл, котрий раніше вже відбував покарання за розбещення малолітніх дівчат. Відповідно до цього закону, у США створено відкриту електронну базу персональних даних осіб, які здійснювали сексуальні злочини й засуджені за це. У різних країнах такі реєстри неоднакові. Вони відкриті для всіх або лише для відповідних відомств та установ. У Польщі відкритий реєстр осіб, засуджених за злочини, пов'язані із сексуальною наругою над малолітніми. Він створений наприкінці минулого року. Усього оприлюднено імена, адреси, фотографії 800 педофілів, жертвами яких ставали діти до 15 років [2].

Судово-слідча практика розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх свідчить, що найчастіше під час кримінальних проваджень щодо цих правопорушень призначають судово-медичну експертизу потерпілого і підозрюваного, судово-медичну експертизу об'єктів слідової інформації, судово-психіатричну експертизу підозрюваного, судово-психологічну експертизу потерпілого, криміналістичні експертизи. Проведення експертиз багато в чому залежить від правильного вилучення слідової інформації. До типових помилок, які допускають під час упакування об'єктів дослідження, належать використання ненадійного пакувального матеріалу, упакування вологого (непросушеного) одягу тощо. Важливе значення має порядок призначення різних видів експертиз. Він має забезпечити максимально повне дослідження всіх вилучених об'єктів слідової інформації (тобто під час попередніх експертиз не повинні знищуватися об'єкти слідової інформації для подальших експертиз). Також важливим процесуальним рішенням є вибір експерта, оскільки від цього залежить достовірність і повнота проведення експертизи. Зазвичай некомпетентність експерта виявляють після проведеного експертного дослідження і оцінки експертного висновку, тобто коли слідчий нічого не може виправити, адже далеко не завжди можливе проведення повторної експертизи (об'єкти дослідження можуть бути вже непридатними для дослідження), а отже, некомпетентність експерта призведе до втрати речового доказу.

Як свідчить аналіз кримінальних проваджень щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх, генетична експертиза під час їх розслідування не проводилася в жодному випадку (напевно, через значну вартість), що є суттєвим недоліком, оскільки результати проведення біологічних експертиз не дають змоги слідчому дійти однозначного висновку про належність того чи того об'єкта дослідження певній особі. Водночас згідно зі ст. 62 Конституції України всі сумніви щодо доведеності вини особи слід тлумачити на її користь. Крім того, ймовірнісні висновки можуть призвести до засудження

невинних. Задля уникнення цього доцільно у складних випадках розслідування статевиx злочинів щодо неповнолітніх обов'язково призначати генетичні (генотипоскопічні) експертизи. Розслідування статевиx злочинів щодо неповнолітніх потребує також проведення судово-психіатричної експертизи підозрюваного. Загалом предметом такої експертизи є визначення психічного стану осіб, яким її призначено, у певні проміжки часу і відносно певних обставин, що становлять інтерес для органів слідства та суду [3].

Вивчення практики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх виявило такі недоліки, які допускають слідчі під час призначення судових експертиз у межах кримінальних проваджень. Зазвичай слідчі ставлять перед експертами два-три так звані шаблонні запитання (наприклад, у разі призначення судово-біологічної експертизи ставлять лише запитання про наявність (відсутність) на досліджуваному об'єкті слідів крові та їх належність підозрюваному (потерпілому). Іноді об'єкти слідової інформації надсилають на експертизу в неопечатаному вигляді, про що експерти зазначають у своїх висновках. Лише у 10 % кримінальних проваджень слідчі призначають комплексні психолого-психіатричні експертизи потерпілих [4, с. 77].

Підбиваючи підсумок викладеного, слід зазначити, що розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх неможливе без призначення та проведення судових експертиз. Правильне розуміння сутності певного виду судової експертизи, чітке усвідомлення завдань, які можна вирішити за її допомогою, здатні забезпечити своєчасність призначення експертизи, надання експерту всіх необхідних матеріалів і повноту експертного дослідження, що зрештою позитивно вплине на сам процес розслідування.

Список використаних джерел

1. Чугуніков І.І. Система статевиx злочинів за кримінальним законодавством України: проблеми вдосконалення. Сучасне кримінальне право України: наукові нариси: монографія / за ред. Н.А. Мирошніченко, Є.Л. Стрельцова. Одеса: Юридична література, 2017. С. 323–348.
2. Відкритий реєстр педофілів в Україні. Чи допоможе це запобігти злочинам по відношенню до дітей. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vidkritij-rejestr-pedofiliv-v-ukrajini-chi-dopomozhe-tse-zapobihiti-zlochynam-povidnoshennju-do-ditej-2485536.html>.
3. Наказ МОЗ України від 08.10.2001 р. № 397 «Про затвердження нормативно-правових документів з окремих питань щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0215-02>.
4. Пясковський В.В. Судове-експертне забезпечення розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх. Криміналістичний вісник № 1 (27), 2017. С. 72–78.